

Радоман РИСТО МАНОЈЛОВИЋ
Завичајни музеј
Пљевља

РАДОВИ НА ОБНОВИ МАНАСТИРА ДОВОЉА – ИЗВЈЕШТАЈ ЗА 2005. ГОДИНУ

У склопу реализације Пројекта обнове манастира Довоља, започете 1999. године, Завичајни музеј је током љета 2005. године спровео једномјесечна систематска археолошка истраживања манастирских конака, извршио грађевинске радове облагања пода каменог темељног зида звоника и саградио клупе за сједење у склопу самог звоника.

Археолошку истраживачку екипу на терену сачињавали су археолог Перо Праштало, руководиоца радова на терену, Јелена Цвјетић, студент археологије и Братислав Паунковић, технички цртач. Поред стручне екипе, на терену је стално присуствовало и шест до седам физичких радника. Стручни консултант цјелокупних радова био је др Ђорђе Јанковић, доцент средњовековне археологије на Филозофском факултету у Београду.

Самим истраживањима претходила је ваљана припрема цјелокупног простора манастирских конака, која је подразумијевала опрезно крчење новоизрасле густе вегетације. Истраживање је спроведено у цјелокупној унутрашњости конака, чије су димензије 20 x 10,80 метара, као и на спољашњем дијелу простора дуж самог источног и западног зида. Сјеверна и јужна спољна страна конака остале су у потпуности неистражене.

На основу извјештаја руководиоца радова са терена и прописне теренске документације која је у потпуности пратила једномјесечну кампању археолошких ископавања остатака конака манастира Довоља, у периоду од 25.07.2005. до 26. 08. 2005. године, урађено је следеће.

Радови су започети у сјеверној половини конака, која је, иначе, издигнута у односу на јужну половину. Тај простор, односно сјеверна половина, истражен је до нивоа стерилног слоја, који чини глиновита земља црвено-жуће боје, а по средини, у правцу сјевер-југ, остављен је уздужни контролни профил. За попречни профил, по правцу запад-исток, искориштен је пробни ров ширине 0,50 m настао током претходних кампања. На истраженој

површини констатована су три културна слоја, укупне дебљине између 0,50 и 1 m настала урушавањем грађевине. Први слој, означен као А, био је састављен од мрке земље са примјесама ситнијег и крупнијег камена, као и уситњеног малтера са покретним налазима као што су шарке, брусеви, дијелови решетке прозора, свјећњака, бронзане оплате, турских лулица, великог броја клинова и слично. Следећи слој, означен као Б, углавном је био од претходног одвојен слојем гаражи, а био је састављен од тамно мрке земље са примјесама ситнијег камена и уситњеног малтера, са налазима сличним као у претходном слоју, осим што је уочена и спорадична појава уломака грнчарије и животињских костију. Слој Ц, формиран изнад пода, чинио је углавном дебљи слој гаражи са масном мрком земљом и ријетком појавом ситнијег камена. Поред предмета за свакодневну употребу, алатки и сл. у овом слоју је констатован и знатно већи проценат грнчарије у односу на претходна два.

Након скидања слојева, ситуација у сјеверној половини конака постала је знатно јаснија. У југозападном дијелу издефинисао се свод подрумског простора, чији се улаз налази у јужној половини. У централном дијелу и југоисточном углу, појавило се поплочање од камених плоча, које су могле да представљају дио пода.

Није искључено да је на плочама у средишњем дијелу у неком тренутку било огњиште, с обзиром да је ту уочена велика концентрација пепела, гаражи и запечене земље. Поплочање није откривено на преосталој површини, коју је представљао стерилни глиновити слој. Остаје нејасно да ли је под у том дијелу чинила глина или је био дрвен, имајући у виду да су примјећени трагови угљенисаних греда.

Паралелно са сјеверним зидом конака, на одаљености од око 0,70–0,90 m откривени су остаци зида или његове темељне зоне, грађеног од притесаног и ломљеног камена везаног малтером. Зид почиње од западног зида конака, којим је оштећен, а завршава се на око 5,5 m од њега. Зид је очуван до висине од око 0,45 m а дуж његове јужне стране откривен је канал (укоп 1) ширине 0,80 и дужине 8,30 m у ком су пронађени бројни уломци грнчарије и животињских костију. Канал се пружа до кружног укопа у стерилном слоју, који се налази уз источни зид конака. Укоп је изграђен од ломљеног камена, пречник отвора је 0,30 m а дубина која се може измјерити износи око 1 m.

У сјеверној половини конака су прокопани пробни ровови кроз стерилни слој, којима је издефинисана дубина темеља зидова и потврђено да је слој глинe у потпуности компактан и без налаза.

У јужној, нижој половини конака слој А је представљао искључиво крупнији и ситнији камен, уз зидове дебео и до 0,90 m. Поред камена, који потиче од урушених зидова, у овом слоју је био присутан и уситњени малтер и у мањој концентрацији земља. Следећи слој, Б, био је састављен уг-

лавном од хумуса, са мањом концентрацијом ситнијег камена и малтера и од прослојака са великом концентрацијом уситњеног малтера или запечене земље. На самом дну овог слоја уочена је гараж. Испод слоја Б констатована је глина, истог састава као у сјеверној половини, чијим је прокопавањем издефинисана дубина темеља и потврђено да се ради о стерилном слоју. Готово сви налази потичу из слоја Б, а ради се углавном о клиновима, алаткама, потковицама, турским лулицама, кламфама, шаркама, бравама, грнчарији, животињским костима и сл. Присуство великог броја клинова, као и у сјеверној половини, указује да је конак имао дрвен кров. На самом дну овог слоја откривен је и један турски новчић. Важно је напоменути да су уз угао попречног зида конака, испред улаза у засвођени подрумски простор, пронађени остаци пећи, односно гараж, пепео, запечена земља и велик број пећњака. У засвођеном подрумском простору, слој је чинио искључиво такан слој шута изнад стерилне глине. У југоисточном углу овог простора откривен је укуп испуњен клиновима и шаркама.

Да је под у јужној половини највјероватније био дрвен, указују остаци угљенисаних греда констатованих на површини стерилног слоја, а поједине су биле дијелом и укопане у њега. У средишњем дијелу истог простора, откривене су и двије камене базе дрвених стубова, који су носили спратну конструкцију.

Истраживање уз источни спољни зид конака, обављена су од улаза у јужну половину објекта до његовог сјевероисточног угла. Установљено је постојање попречног јужног зида и источног уздужног, који је носио камене базе за дрвене стубове трема. Најдубља доња кота уздужног зида налази се у нивоу улаза у јужну половину конака и идући ка сјеверу постаје плићи и у нивоу улаза у сјеверну половину конака се губи. Ископавања самог простора између зида трема и конака показала су да је и ниво стерилног слоја најдубљи у нивоу улаза у јужну половину конака и постепено се уздиже до нивоа улаза у сјеверну половину. Остаци степеништа или поплочања у овом простору нису уочени, изузев два степеника уз улаз у сјеверни дио конака. Слој у наведеном простору је био састављен од крупнијег и ситнијег камена са мрком земљом и уситњеним малтером, а од здравице до 0,40 m чинио га је углавном уситњени малтер. Покретни налази не одударају од оних из јужне половине, а битно је издвојити налаз турског новчића, пронађеног нешто изнад стерилног слоја.

Код улаза у сјеверну половину конака је откривена и полукружна конструкција од ломљеног камена без везива, а посебно интересантно је откриће дијела водовода, одвода или сл. који се налазио испод темеља сјевероисточног угла конака. Водовод се састоји од дужих и краћих камених елемената правоугаоног пресека, на чијој горњој површини се налази ужљебљење. На појединим мјестима горња страна је покривена каменим плочама.

Ископавањем једног дијела уз спољну страну западног зида конака, утврђено је да засвођени подрумски простор, односно његова западна страна излази из габарита конака, као и да је зид конака саграђен преко њега. Уз југозападни угао засвођеног подрумског простора откривени су остаци зида. Испод тог зида, односно управно на њега, констатовани су трагови још једног зида. На жалост, услед ограничености простора, као и оштећења изазваним вегетацијом, за сада је тешко говорити о њиховом хронолошком односу и функцији. У истраженом дијелу регистрована су два слоја. Слој А је био састављен углавном од хумуса, а Б од мрке земље са доста малтера и камена. Од налаза највећи број чини грнчарија и животињске кости.

Археолошка истраживања конака за ову годину пружила су и податке који могу у одређеној мјери да укажу и на прелиминарно датовање и постојање градитељских фаза.

У сјеверној половини конака, тачније искључиво у слоју Ц, који је најстарији, и у укопу I, односно каналу откривеном уз остатке зида, као затвореној цјелини, пронађени су уломци кухињске грнчарије украшене пластичним ребрима на којима се налазе утиснуте јамице. Грнчарија истих карактеристика је констатована и у најстаријем слоју уз спољни западни зид конака.

Таква грнчарија, поузданије датована приликом истраживања манастира, утврђења Моравске Србије и престоних градова државе српских деспота, али и насеља, опредјељује се углавном у период XIV-XV стољећа.

Сходно томе, за сада би се могло и говорити о постојању фазе конака из тог времена. Имајући у виду да је дио те грнчарије пронађен у затвореној цјелини уз зид у унутрашњости сјеверне половине конака, тај зид би највјероватније и припадао том периоду. Старијој фази, судећи по томе што западни дио засвођеног подрума излази из габарита конака, а западни зид конака прелази преко њега, припада и засвођени подрумски простор. У прилог оваквом мишљењу иду и поменути налази грнчарије. Откривени водовод, својим положајем, испод темеља сјевероисточног угла конака, такође указује да припада старијој фази.

Налази из јужне половине конака не показују особине које би могле да их датују у предтурски период, што се и потврђује турским новцем откривеним на нивоу пода. Исто се може рећи и за простор између зида трема и источног зида конака, у коме је такође непосредно изнад стерилног слоја пронађен турски новац. Још један податак би говорио да је трем настао најраније у турском периоду, а односи се на камене елементе водовода који су секундарно коришћени у подзиђивању трема.

У сваком случају, површина уз спољне зидове конака није до краја истражена и наставак испитивања, посебно западне стране, сигурно ће пружити још значајних података везаних за најстарију прошлост манастира Довоља.

Поред археолошког истраживања, протекле године су извршени још и радови на облагању већ саграђеног каменог темељног зида звоника, након пресвученог бетонским подом. Облагања је извршено природно формираним каменим плочама дебљине 3–5 cm, вађеним из локалног мајдана „Плоче“ у засеоку Лице, који се налази непосредно поред мјесног пута, у правцу Пљеваља, 1,5 km удаљености од самог манастира. Такође су, повезивањем четири постојеће лучеве греде, које чине конструкцију звоника, са по четири реда гредица, добијене клупе за сједење, и то на све четири стране, изнад каменом обложеног пода темељног зида звоника. Гредице, односно елементи клупа, урађене су у „Бамбис – столарија“ д.о.о. из Подгорице, од квалитетне јасенове даске прве класе, осушене у аутоматској сушари са задржаном влажношћу у просјеку од 6%-8%. Дрвени елементи клупа су претходно машински обрађени и третирани адекватном, најсавременијом заштитом, како од плесни, тако и од спољашњих утицаја. Кориштени су еколошки прихватљиви лакови и премази на воденој бази.